

doi: 10.33249/2663-2144-2019-77-4-21-26

УДК 332.122:351

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

І. В. Абрамова*e-mail: irina79abramova@gmail.com*Житомирський національний агроекологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Стаття містить теоретичне обґрунтування ключових аспектів фінансової підтримки сільського розвитку з урахуванням європейського досвіду. Встановлено, що всебічна підтримка фермерства та розвиток сільських територій є пріоритетами Спільної аграрної політики Європейського Союзу. Програми розвитку сільських територій країн-членів ЄС покликані: сприяти передачі знань та інновацій у сільській місцевості; підвищенню конкурентоспроможності всіх видів продукції сільського господарства; просуванню продукції на ринку й управлінню ризиками у сільському господарстві; відновленню, збереженню і поліпшенню екосистем, пов'язаних з сільським та лісовим господарством; підвищенню ефективності використання ресурсів; соціальної інклюзії, скороченню бідності та економічному розвитку в сільській місцевості. Вони фінансуються коштом Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій.

Доведено, що в Україні фінансова підтримка сільського розвитку здійснюється переважно коштом Державного та місцевих бюджетів. З огляду на структуру бюджетних витрат, можна стверджувати, що уряд робить акцент на державній підтримці різних напрямів аграрного виробництва (у 2018 р. – галузі тваринництва). Встановлено, що в Україні для сільського розвитку, який, окрім економічного, має на меті ще й соціокультурний та екологічний поступ, не передбачено не лише відокремленого фонду грошових коштів, але й належного фінансування з Державного чи місцевих бюджетів. Європейський досвід дає підстави стверджувати, що наявність грошового фонду, кошти якого мають спеціальне призначення – фінансування сільського розвитку, здатна пришвидшити процеси економічного, екологічного, соціального та культурного піднесення сільських територій.

Ключові слова: сільський розвиток, фінансова підтримка, прями дотації, аграрний сектор, європейський досвід, аграрна політика.

Постановка проблеми

Впродовж останніх десятиріч сільськогосподарська політика Європейського Союзу зазнала значних змін. Наразі європейську спільноту хвилюють не лише проблеми продовольчої безпеки, а й зміна клімату, якості ґрунту, води, виклики світових агропродовольчих ринків тощо. Сільськогосподарська політика ЄС охоплює широке коло питань, проте, її пріоритетом залишається всебічна підтримка фермерства та розвиток сільських територій.

В Україні закладено правове підґрунтя сільського розвитку. Зокрема, Єдиною комплексною стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. (далі – Стратегія) визначено план розвитку аграрного сектору України й сільських населених пунктів

на довгострокову перспективу. Головною метою Стратегії є підвищення конкурентоздатності сільського господарства і сприяння розвитку сільських територій на сталій основі відповідно до стандартів ЄС й міжнародних стандартів [1]. У такому контексті вивчення європейського досвіду фінансової підтримки сільського розвитку вважаємо актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сільськогосподарський вектор політики Європейського Союзу перебуває у полі зору як закордонних, так і вітчизняних науковців. А. Попеску, М. Онофрей, К. Келлі вивчають механізми підтримки фермерства в країнах ЄС через систему державних закупівель [2]. І. Врнакова досліджує систему європейського управління

загалом [3]. Праці Д. Берлінгера спрямовані на вивчення системи державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції на внутрішніх ринках країн-членів Європейського Союзу [4]. Пріоритети Спільної аграрної політики ЄС та стратегічні орієнтири сільського розвитку в Україні широко висвітлені у працях О. Бородіної, Т. Зінчук, І. Прокопи [5, 6]. Науково-методичні та практичні засади фінансової підтримки сільського розвитку є предметом дослідження Н. Куровської, О. Ковальчука, Л. Левківської, Л. Недільської, О. Попової та інших. [7, 8]. Аналіз праць закордонних і вітчизняних науковців дає підстави стверджувати, що фінансова підтримка є необхідною умовою та вагомою складовою сільського розвитку.

Мета, завдання та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес фінансової підтримки сільського розвитку. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо фінансової підтримки сільського розвитку з урахуванням європейського досвіду. Завдання дослідження полягають у наступному: теоретично обґрунтувати особливості фінансової підтримки сільського розвитку в країнах-членах ЄС; проаналізувати стан фінансової підтримки сільського розвитку в Україні; розробити практичні рекомендації щодо фінансової підтримки сільського розвитку в Україні з урахуванням європейського досвіду.

У процесі дослідження були використані методи: аналогії (для вивчення особливостей фінансової підтримки сільського розвитку в країнах ЄС); статистико-економічний та розрахунково-конструктивний (для оцінки стану фінансової підтримки сільського розвитку в Україні); абстрактно-логічний (для розробки практичних рекомендацій щодо фінансової підтримки сільського розвитку).

Результати досліджень

Спільна аграрна політика (САП) країн Європейського Союзу спрямована на вирішення широкого кола економічних, екологічних та соціальних проблем у сільській місцевості. Її пріоритетами є підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору, підтримка фермерства,

розвиток сільських територій та ін. САП фінансується двома фондами, які є частинами Спільного бюджету ЄС. Європейський фонд сільськогосподарських гарантій (EAGF) в основному фінансує прямі дотації фермерам і заходи, що регулюють або підтримують сільськогосподарські ринки. Політика ЄС щодо розвитку сільських територій фінансується через Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD). Бюджет цього фонду вартістю 100 млрд Євро передбачено використати впродовж 2014–2020 рр. на виконання 118 відповідних програм.

Держави-члени розробляють власні програми розвитку сільських територій, виходячи з власних потреб і загальних пріоритетів ЄС серед яких ключовими є такі: сприяння передачі знань та інновацій у сільській місцевості; підвищення конкурентоспроможності всіх видів продукції сільського господарства через просування інноваційних технологій; просування продукції на ринку й управління ризиками у сільському господарстві; відновлення, збереження і поліпшення екосистем, пов'язаних з сільським та лісовим господарствами; сприяння ефективності використання ресурсів; сприяння соціальній інклюзії, скороченню бідності та економічному розвитку в сільській місцевості. Розподіл коштів EAFRD на реалізацію зазначених заходів представлено на рис. 1. Дані рис. 1 свідчать, що відновлення, збереження і поліпшення екосистем, пов'язаних з сільським та лісовим господарствами є пріоритетним напрямом фінансування. На реалізацію зазначених цілей з бюджету Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій виділяється близько 44 % коштів.

Очікується, що реалізація програм розвитку сільських територій ЄС вплине на зростання кількості робочих місць у сільській місцевості, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського бізнесу, забезпечить ефективне управління природними ресурсами і кліматичними діями, зокрема, через екологізацію ведення сільського господарства та інвестування у відновлювані джерела енергії; забезпечить інфраструктурний розвиток сільських територій тощо.

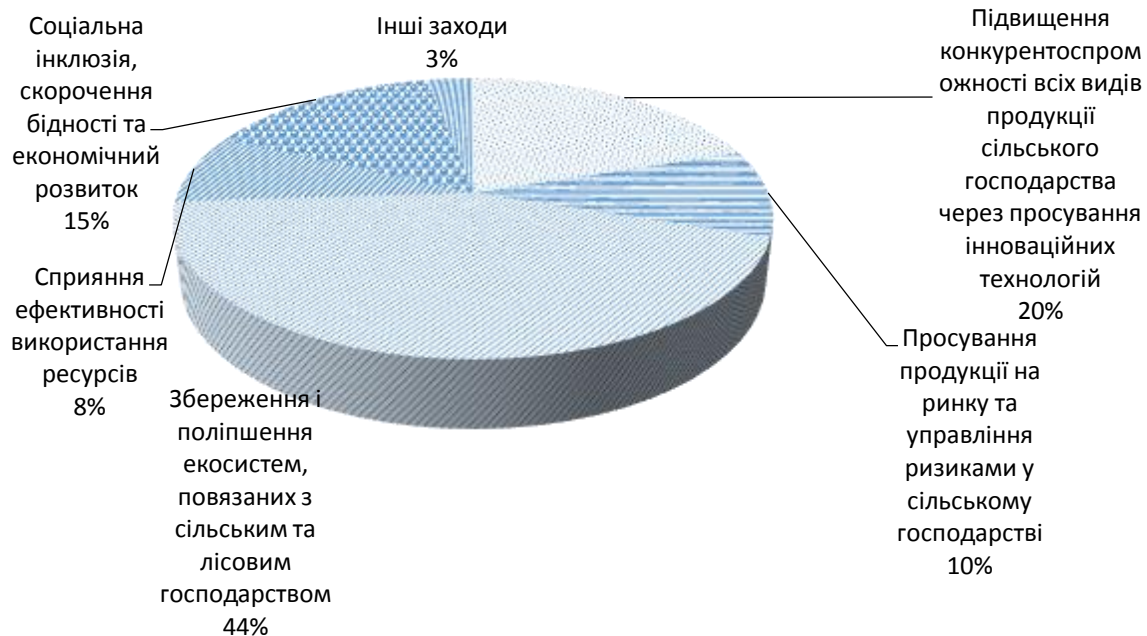

Рис. 1. Структура фінансування заходів коштом Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій, 2018 р.

Джерело: власні дослідження.

В Україні фінансова підтримка сільського розвитку здійснюється переважно коштом Державного та місцевих бюджетів. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України від 20.12.2016 р. № 1789-VIII» передбачено, що щорічний обсяг коштів Державного бюджету України, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, має становити не менше 1% випуску продукції у сільському господарстві. При цьому, 20% такої підтримки використовується сільськогосподарськими товаровиробниками для закупівлі у вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки та обладнання (2017 рік – 10%, 2018-й – 15%) [10].

Починаючи з 2017 р., механізми непрямої державної підтримки аграріїв (через застосування спеціального режиму справляння ПДВ) змінюються прямими виплатами на розвиток сільського господарства. Варто зауважити, що у країнах-членах ЄС прямі платежі надаються фермерам у формі базової підтримки доходів у залежності від площі сільськогосподарських угідь в обробітку. Цей так званий базовий платіж доповнюється низкою інших схем підтримки,

орієнтованих на конкретні цілі або типи фермерів: «зелена» або пряма дотація – за екологічно безпечне сільськогосподарське виробництво; дотація молодим фермерам; дотація на підтримку малих і середніх фермерських господарств; дотація за роботу у регіонах, де умови ведення сільського господарства особливо складні (наприклад, у гірських районах) тощо. В середньому прямі платежі складають 267 Євро на кожен гектар земель в обробітку.

Структуру витрат Державного бюджету України на фінансування заходів у сільському господарстві впродовж 2016–2018 рр. представлено у табл. 1.

Розподіл видатків бюджету свідчить, що у 2018 р. головний акцент уряд робить на фінансовій підтримці галузі тваринництва. Загальний обсяг фінансування галузі у зазначеному періоді становив 2 401 млн грн, що у понад 80 разів більше, ніж у 2016 р. На реалізацію програм державної підтримки фермерських господарств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у 2018 р. передбачено 210 млн грн, в тому числі 10 946 тис. грн для компенсації відсотків за позиками.

Таблиця 1. Розподіл видатків загального та спеціального фондів державного бюджету на фінансування заходів у сільському господарстві (планові показники), тис. грн

Найменування видатків за програмною класифікацією	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. у % до 2016 р.
Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	300 000	300 000	266 000	88,6
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки у сфері розвитку агропромислового комплексу	50 511,1	71 479,5	132 644,9	у 2,6 р.
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	5 000	60 000	5 000	100
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	-	299 300,0	400 000	-
Державна підтримка галузі тваринництва	30 000	170 000	2 401 000	у 80 р.
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	-	4 550 000	955 000	-
Фінансова підтримка фермерських господарств	-	-	210 000	-
Надання кредитів фермерським господарствам	15 819,2	65 000	10 946	69,1

Джерело: побудовано за даними [1].

У 2018 р. збільшилися у 2,6 раза у порівнянні з 2016 р. видатки бюджету на дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки у сфері розвитку агропромислового комплексу. Обсяги державної підтримки розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними у 2018 р. сягали 400 млн грн. Водночас, на здешевлення кредитів, залучених підприємствами АПК, у 2018 р. було передбачено 266 млн грн, що на 11,4% менше у порівнянні з 2016 р. Фінансова підтримка сільгоспвиробникам є новою урядовою програмою, яка передбачає допомогу невеликим господарствам, в обробітку яких перебуває до 500 га сільськогосподарських угідь. На її реалізацію у 2018 р. закладено 955 млн грн бюджетних коштів.

З огляду на структуру бюджетних витрат, можна стверджувати, що в Україні уряд робить акцент на державній підтримці різних напрямів аграрного виробництва. Структура витрат Державного бюджету України є, певною мірою, схожою на структуру витрат, які здійснюються Європейським фондом сільськогосподарських гарантій (EAGF), коштом якого, переважно, фінансуються прямі дотації фермерам та заходи з регулювання або підтримки внутрішніх ринків сільськогосподарської продукції. Водночас, варто зазначити, що в ЄС ключову роль у фінансуванні витрат, пов'язаних із сільським розвитком, відіграє Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD). В Україні відсутня фінансова інституція схожа за

своїм призначенням на EAFRD. Крім того, як доводить проведене дослідження (табл. 1), у державному бюджеті впродовж 2016–2018 рр. не було передбачено достатнього фінансування для заходів, спрямованих на сільський розвиток, який окрім безпосередньо економічного, передбачає ще й соціокультурний та екологічний поступ на селі.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Встановлено, що сільськогосподарська політика ЄС охоплює широке коло питань, проте, її пріоритетами є всебічна підтримка фермерства та розвиток сільських територій. Політика ЄС щодо розвитку сільських територій фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій з бюджетом у 100 млрд Євро й 7-річним терміном реалізації передбачених програм. Доведено, що в Україні фінансова підтримка сільського розвитку здійснюється переважно коштом Державного та місцевих бюджетів. З огляду на структуру бюджетних витрат, можна стверджувати, що уряд робить акцент на державній підтримці різних напрямів аграрного виробництва (у 2018 р. – галузі тваринництва). Встановлено, що в Україні для сільського розвитку, який, окрім економічного, має на меті ще й соціокультурний та екологічний поступ, не передбачено не лише відокремленого фонду грошових коштів, але й належного фінансування з Державного чи

місцевих бюджетів. Європейський досвід, дає підстави стверджувати, що наявність грошового фонду, кошти якого мають спеціальне призначення – фінансування сільського розвитку, сприяє пришвидшенню процесів економічного, екологічного, соціального та культурного піднесення сільських територій.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на розробку комплексного механізму фінансового забезпечення сільського розвитку.

Refereces

1. Edina kompleksna strategiya rozvitku silskogo gospodarstva ta silskih teritoriy na 2015-2020 rr. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16025> (data zvernennya: 20.01.2019) [in Ukrainian].

2. Popescu A., Onofrei M., Kelley Ch. An overview of european good practices in public procurement. *Eastern journal of european studies*. Volume 7, Issue 1, June 2016, P.81-91. URL:http://ejes.uaic.ro/articles/EJES2016_0701_PO_P.pdf (data zvernennya: 25.02.2019) [in English].

3. Vříáková I. How has the level of european governance changed since 2004? Trends and fault lines. *Eastern journal of european studies*. Volume 9, Issue 1, June 2018, P. 5-22. URL: http://ejes.uaic.ro/articles/EJES2018_0901_VRN.pdf (data zvernennya: 28.01.2019) [in English].

4. Berlingher D. Regulating free movement of goods within the european union. *Journal of legal studies*. Volume 21, Issue 35/2018 P. 61-77. URL: <http://publicatii.uvvg.ro/index.php/jls> (data zvernennya: 2.03.2019) [in English].

5. Zinchuk T. O. *Evropeyska integratsiya: problemi adaptatsiyi agrarnogo sektora ekonomiki*. Zhitomir: DVNZ «Derzh. agroekol. un-t», 2008. 384 s. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3479/1/Eu_Integration_Zinchuk.pdf (data zvernennya: 20.01.2019) [in Ukrainian].

6. Borodina O. M., Prokopa I. V., Zinchuk T. O. *Agrarniy sektor Ukrayini na shlyahu do evrointegratsiyi*. Uzhgorod: IVA, 2006. 496 s. [in Ukrainian].

7. Popova O. L. Novi prioriteti spilnoyi agrarnoyi politiki ES na 2014-2020 roki: strategichni orientiri dlya rozvitku agrosferi ukrayini. *Ekonomika APK*. 2013. № 12. S. 89-96 [in Ukrainian].

8. Abramova I.V., Nedilska L.V., Kurovska N.O. Osoblivosti byudzhetoynoyi politiki ES ta yiyi agrarniy vektor. *Danish Scientific Journal*. № 6. 2017. S.10-13 [in Ukrainian].

9. Ofitsiyinyi sayt Evropeyskoyi Komisiyi. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/rdp-list_en.pdf (data zvernennya: 22.01.2019).

10. Pro vnesennya zmin do Byudzhetnogo kodeksu Ukrayini vid 20.12.2016 r. № 1789-VIII: Zakon Ukrayini. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-19> (data zvernennya: 2.03.2019) [in Ukrainian].

11. Ministerstvo agrarnoyi politiki Ukrayini. Stan finansuvannya program pidtrimki APK u 2016-2018 rr. URL: http://minagro.gov.ua/uk/support_apk?nid=26751 (data zvernennya: 20.02.2019) [in Ukrainian].

FINANCIAL SUPPORT FOR RURAL DEVELOPMENT: EUROPEAN EXPERIENCE

I. Abramova

e-mail: irina79abramova@gmail.com

Zhytomyr National Agroecological University
Stary Blvd, 7, Zhytomyr, 10008, Ukraine

The article contains the theoretical substantiation of key aspects of financial support for rural development, taking into account European experience. It has been established that comprehensive support for farming and rural development are priorities of the European Union's Common Agricultural Policy. EU rural development programs are designed to promote the transfer of knowledge and innovation in rural areas; increasing the competitiveness of all types of agricultural products; promotion of products in the market and risk management in agriculture; restoration, conservation and improvement of ecosystems related to agriculture and forestry; increase of resource efficiency; social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas. They are funded by the European Agricultural Fund for Rural Development.

It is proved that in Ukraine financial support of rural development is carried out mainly at the expense of the State and local budgets. Given the structure of budget expenditures, it can be argued that the government focuses on state support for various areas of agrarian production (in 2018, livestock sectors). It has been established that in Ukraine, for rural development, which, besides economic, also aims at socio-cultural and ecological progress, does not provide for not only a separate

fund of funds, but also proper financing from the state or local budgets. European experience suggests that the availability of funds with a special purpose - financing rural development, can accelerate the processes of economic, ecological, social and cultural uplift of rural areas.

Key words: rural development, financial support, direct subsidies, agrarian sector, European experience, General agricultural policy.

ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

И. В. Абрамова

e-mail: irina79abramova@gmail.com

Житомирский национальный
агроэкологический университет
бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10008, Украина

Статья содержит теоретическое обоснование ключевых аспектов финансовой поддержки сельского развития с учетом европейского опыта. Установлено, что всесторонняя поддержка фермерства и развитие сельских территорий являются приоритетами Общей аграрной политики Европейского Союза. Программы развития сельских территорий стран-членов ЕС призваны способствовать передаче знаний и инноваций в сельской местности; повышению конкурентоспособности всех видов продукции сельского хозяйства; продвижению продукции на рынке и управлению рисками в сельском хозяйстве; восстановлению, сохранению и улучшению экосистем, связанных с

сельским и лесным хозяйством; повышению эффективности использования ресурсов; социальной инклюзии, сокращению бедности и экономическому развитию в сельской местности. Они финансируются за счет Европейского сельскохозяйственного фонда развития сельских районов.

Доказано, что в Украине финансовая поддержка сельского развития осуществляется преимущественно за счет государственного и местных бюджетов. Учитывая структуру бюджетных расходов, можно утверждать, что правительство делает акцент на государственной поддержке различных направлений аграрного производства (в 2018 – отрасли животноводства). Установлено, что в Украине для сельского развития, которое кроме экономического имеет целью еще и социокультурный и экологический прогресс, не предусмотрено не только отдельного фонда денежных средств, но и надлежащего финансирования из Государственного или местных бюджетов. Европейский опыт, дает основания утверждать, что наличие денежного фонда, средства которого имеют специальное назначение – финансирование сельского развития, способно ускорить процессы экономического, экологического, социального и культурного подъема сельских территорий.

Ключевые слова: сельское развитие, финансовая поддержка, прямые дотации, аграрный сектор, европейский опыт, Общая сельскохозяйственная политика.